

Fig. 35. *Husaltertavle, o. 1560, med lukkede fløje (s. 2146). I NM. Foto John Lee 2018. – *Household altarpiece, c. 1560, with closed wings.

kappe. Maleriet fandtes endnu i kirken 1939;¹⁰⁹ det hang da på triumfvæggens nordlige del (jf. fig. 31).

†*Sidealtertavle*(?). Biskop Jacob Madsen omtalte 1589 en 'tavle' i sydsiden (»1 Taffle Synderside«).²⁰ Muligvis var der tale om en senmiddelalderlig sidealtertavle, tilhørende et af de to kendte †sidealtre, der var viet til Vor Frue og Skt. Laurentius (s. 2116), men der kan også være tale om den nedenfor omtalte *husaltertavle.

**Husaltertavle* (fig. 35–39), med malet årstal »1560« samt portrætter, våbenskjolde og valg-sprog for Herluf Trolle (†1565) og Birgitte Gøye

(†1574). Den består af et trefløjet alterskab, hvori er indsat en mindre tavle, et importarbejde fra Mechelen, smykket med tre alabastrelieffer. Tavlen er tidligst med sikkerhed omtalt i kirken 1760 og 1768.¹¹⁰ Den var angiveligt prydet med navn og våbenskjold for Corfitz Hardenberg til Skjoldemose (†1560), hvilket dog synes at være en fejlskrift for et senere ejerpar, kansler Christian Friis til Borreby (†1616) og Mette Knudsdatter Hardenberg (†1617), en sønnedatter til Corfitz Hardenberg. Parrets våbenskjolde var sekundært malet på alterskabets fløje, da tavlen 1843 blev

Fig. 36. *Husaltertavle, o. 1560, med alabastrelieffer og malede portrætter af Herluf Trolle og Birgitte Gøye (s. 2146). I NM. Foto John Lee 2018. – *Household altarpiece, c. 1560, with alabaster reliefs and painted portraits of Herluf Trolle and Birgitte Gøye.

skænket til Nationalmuseet af Christian VIII (inv. nr. 7700).¹¹¹ Den er senest restaureret 1968.¹¹²

Træskabet (fig. 35-36), hvori Mechelen-tavlen står, måler 108×56,5 cm. Det er udført af poppel (karme, tag og bund) og eg (fløjene samt den påsatte plade på postamentet) med fornyede dele af fyr (bagbeklædningen og hylden). Skabet har sadeltag og to bevægelige, skråt afskårne fløjdøre med malerier (jf. ndf.). Af fløjenes rammeprofiler er kun den korte, lodrette på venstre fløj og den lange, lodrette på højre fløj gamle, mens de

øvrige er fornyet; fornyet er også halvdelen af de nederste, smalle lister omkring malerierne. Fløjene har oprindelige hængsler af messingblik fastgjort dels med smedede jernsøm, dels med messingskruer. Ved bagkanten af skabets top er et jernbeslag med en ring til ophæng.

Selve skabet er sortmalet, mens de smalle profiler på fløjene er forgyldte. På fløjenes inderside er oprindelige, om end stærkt udbedrede knæleportrætter af Herluf Trolle (tv.) og Birgitte Gøye (fig. 37-38). De er vist i trekvartprofil med hæn-

derne samlet i bøn ved et bord, dækket af rødt klæde, der flyder ud over stengulvet; baggrunden er grålig. Herluf Trolle, barhovedet med rødblondt hår og tilsvarende, tvedelt skæg, er ikklædt rustning. Over brystet har han en kraftig guldkæde, og ved venstre hofte ses hans sværd. På højre hånd bærer han en gylden ring. Foran ham ligger hans hjelm, prydet med røde og gyldne strudsefjer, samt hans handske. Øverst ses Trolleslægtes våben og derunder er indskrift med hvidlige, til dels udslettede versaler, omfattende Herluf Trolles valgspog: »(Alle) Ting Kom(m)er (Af) Gvd«, årstallet »1560« samt hans navn: »Herlof Trolle«. Birgitte Gøye har gylden, perlebroderet hue over hvidt hovedlin og sort, pelskantet kjole med opslidsede ærmer over hvid underkjole. Om halsen bærer hun flere gyldne kæder med juveler, og på venstre hånd har hun to ringe. På bordet foran hende ligger en opslået bog, formentlig en bønnebog, og under knæene har hun en rød pude. Over figuren er indskrift med lyse versaler: »Frø.kt Gvd ... Geor Hva ... Rett Er Oc (Fo)rladt Tygh Ick(e) Paa Menisken« (Frygt Gud, gør hvad ret er, og forlad dig ikke på mennesker) »B...tthe Gøye«. Gøye-slægtes våben, der har stået øverst, er helt udslettet.¹¹³ På fløjenes ydersider (fig. 35) er sekundær indskrift: de ti bud, anført med sort fraktur på gul bund.

Ved restaureringen 1968 konstateredes ud over skabets oprindelige staffering (A) to op- eller overmalinger (B-C). Desuden kendes en \dagger overmaling fra skriftlige kilder. A) Den oprindelige staffering, udført 1560. Skabet var sortmalet og fløjenes profiler forgyldte. På fløjenes indersider sås malerier af Herluf Trolle og Birgitte Gøye med tilhørende våbenskjolde og valgspog. På ydersiderne var indskrift med sort fraktur på lysegrå bund, dog næppe den samme tekst som den nuværende. B) Første op- eller overmaling. Skabet blev sortmalet, fløjenes profiler forgyldt. Malerierne på fløjenes indersider blev stærkt udbedret,¹¹⁴ og de nuværende indskrifter blev malet på ydersiderne. C) Anden op- eller overmaling. Fløjenes rammeprofiler blev malet sorte, og der udførtes mindre udbedringer på malerierne.

Ud over disse to op- eller overmalinger har fløjenes malerier været overmalet med andre \dagger malerier og \dagger våbenskjolde, som igen er fjernet. Det

er uvist, hvornår denne overmaling blev foretaget, men det er, i hvert fald for våbenskjoldenes vedkommende, sket før 1760 (jf. ndf.); det vides således heller ikke, om \dagger malerierne og \dagger våbenskjoldene var påmalet samtidig.¹¹² Ifølge den beskrivelse af tavlen, der er anført i Nationalmuseets accessionsprotokol 1843, var de malet af en 'ringe' maler, men under dem kunne man spore 'ældre og bedre' malerier. Efterfølgende blev malerierne afrenset.¹¹⁵ På den ene fløj sås Johannes Døberen og derover slægten Friis af Hesselagers våbenskjold. På den anden fløj sås evangelisten Johannes med kalken og derover slægten Hardenbergs våbenskjold.

Den lille Mechelen-tavle (jf. fig. 36), som er indsat i alterskabet, 77×53 cm, af eg og stuk, er arkitektonisk opbygget med postament, storstykke flankeret af korintiske søjler og smalle, akantusbræmmede sidevinger med løveprofil og bukkeben, gesims hvorover svejftet topstykke med topvinger udformet som harpyer og øverst en trekantgavl med delvist afbrækkede, fugleliggende topprydelser. I stor-, top- og gavlfeltet er indsat alabastrelieffer. Rammeverket er rigt udsmykket med stukornamentik i form af grotesker med kentaurer, fugle, masker, frugtguirlander og akantus, fremhævet med forgyldning på blå bund. Forgyldningen må anses for oprindelig, mens baggrunden er opmalet.

I tavlen er som nævnt indsat tre relieffer af alabast: 1) (Fig. 39). Storstykkets relief, 24×17 cm, viser *Den hellige slægt*. Midt i billedet sidder Maria og Anna med Jesusbarnet, omgivet af kvinder og børn. Bag dem ses mandlige familiemedlemmer, vel bl.a. Josef og Annas tre ægtemænd. I baggrunden er en rigt udsmykket portalopbygning.¹¹⁶ 1968 konstateredes rester af forgyldning på portalens frise.¹¹² 2) Topfeltets relief, 8,5×16 cm, viser *Gud Fader* i en skybræmme med udbredte arme, flankeret af putti. 3) På gavlfeltets relief, 4×11 cm, ses to putti, der holder en bog imellem sig.

Fig. 37-38. Detaljer af \star husaltertavle, o. 1560. 37. Malet portræt af Herluf Trolle (s. 2148). 38. Malet portræt af Birgitte Gøye (s. 2148). I NM. Foto John Lee 2018. – *Details of \star household altarpiece, c. 1560. 37. Painted portrait of Herluf Trolle. 38. Painted portrait of Birgitte Gøye.*

Tilblivelse og senere ændringer. Selve den lille tavle er et Mechelen-arbejde fra o. 1560, udført i moderne renæssancestil. Den tilhører en gruppe sydnederlandske tavler med alabastreliéffer, der blev masseproduceret og importeret til bl.a. Danmark af medlemmer af adelen, som anvendte disse luksusprodukter i deres privatkapeller eller skænkede dem til den lokale sognekirke.¹¹⁷ Ofte blev tavlerne anbragt i et alterskab med bevægelige sidefløje, der kunne udsmykkes med givernes portrætter og våbenskjolde eller indskrifter.

Tavlen må være anskaffet 1560 af Herluf Trolle og Birgitte Gøye. Den er nært beslægtet med de to husaltertavler, som ægteparret skænkede til Helsingør Skt. Olai Kirke (*DK Frborg* 127), hvor de samme år indsattes i postamentet på kirkens daværende højaltertavle (*Esrumtavlen), og er antagelig anskaffet sammen med disse.¹¹⁸ En næsten tilsvarende husaltertavle er ophængt i Malmø Skt. Petri Kirke,¹¹⁹ mens en parallel til skabsfløjenes malede portrætter findes i en lidt yngre *tavle fra 1579 med malede knæleportrætter af Peder Oxe og Mette Rosenkrantz, der en tid var ophængt i Øster-Broby Kirke, nu på Gisselfeldt (*DK Sorø* 591).

Hvordan tavlen er kommet til Stenstrup Kirke, kan ikke afgøres med sikkerhed. Den er næppe skænket af de oprindelige ejere, der ikke synes at have haft nogen forbindelse til kirken.¹²⁰ At dømme efter de sekundært påmalede våbenskjolde for Friis og Hardenberg (jf. ovf.) er den tilsyneladende kommet i Christian Friis (†1616) og Mette Hardenbergs (†1617) besiddelse efter Birgitte Gøyes død. Mette Hardenberg var datter af Knud Hardenberg (†o. 1564), der igen var søn af Corfitz Hardenberg til Skjoldemose og bror til Birgitte Gøyes veninde, Anne Hardenberg (†1589). Anne blev 1573 gift med Birgitte Gøyes søstersøn, Oluf Mouridsen Krognos. Det er muligt, at Birgitte Gøye har testamenteret tavlen til Anne, der siden har skænket den til sin niece, Mette Hardenberg. Hun bragte herregården Skjoldemose med sig ind i ægteskabet med Christian Friis (indgået 1585), og det kan være herfra, tavlen blev overført til kirken, hvor den muligvis fandtes allerede i 1589. Således omtaler biskop Jacob Madsen ved sit besøg 1589 en 'tavle'

i sydsiden (»1 Taffle Synderside«).¹²⁰ Der kan dog også være tale om en †sidealtertavle (jf. s. 2146), mens husaltertavlen først senere er blevet flyttet til kirken, måske efter Mette Hardenbergs død 1617. Således kan det heller ikke udelukkes, at de sekundære †våbenskjolde og figurmalerier først er malet på tavlen på et senere tidspunkt, måske efter en mundtlig tradition om dens ophav.¹²¹

Den tidligste, sikre omtale af tavlen i kirken findes først i *Hofmans Foundationer* 1760: »En Tavle af Allebast, hvorpaa staaer Corfitz Hardenbergs Navn og Vaaben«.¹²² 1768 supplerede sognepræst Rasmus Fog oplysningerne i sin indberetning om kirken, idet han også mente at vide, hvem der havde skænket tavlen: »Liige over for Prædikestoelen er ophængt en liden forgylt Tavle, som betegner J(om)fr(u) Mariam med Christo paa Skiødet, meget kunstig udarbejdet i Alabast, givet til Zirat og Prydelse af Hardenbech, forhen Ejere af Schiølle-mose, hvis Vaaben staae derpaa«.¹²³ Tavlen har således tilsyneladende hængt for sig selv som en prydelse i kirken og ikke været indsat i en større altertavle, som det kendes fra f.eks. Møborg Kirke (*DK Ringkøbing* 956) og fra de to tavler, Herluf Trolle skænkede til Skt. Olai Kirke i Helsingør (jf. ovf. og *DK Frborg* 126). Formentlig hang tavlen i kirken til en gang i første halvdel af 1800-tallet. Den indgik derpå i apoteker A. F. Lassens oldsagssamling, der 1841 blev købt af Christian VIII, som 1843 overlod den til Nationalmuseet.¹²⁴ I museets protokol er det noteret, at tavlen 'efter al sandsynlighed' tidligere havde været i Stenstrup Kirke. Som nævnt blev de sekundære malerier afrenset i anden halvdel af århundredet, hvorved man blev opmærksom på identiteten af tavlens oprindelige ejere.

Ved den seneste restaurering 1968 blev skabet forsynet med en ny bundplade, og der blev indsat et nyt stykke nederst ved venstre karms forkant. Endvidere blev det samlet med vinyllim og trædyvler, og åbne fuger blev udfyldt. Malerierne blev renset for snavs, selve skabet blev malet sort og listerne til dels forgyldt. På tavlen blev løse lister taget af og limet fast igen, ligesom manglende stykker af arkitraven blev tilføjet og stafseringen renset og udbedret. Endelig blev alabastreliéfferne udtaget, renset og fastgjort igen.¹¹²

Fig. 39. Den hellige slægt. Detalje af alabastrelief i storfeltet på *husaltertavle, o. 1560 (s. 2148). Foto John Lee 2018. – *The Holy Lineage. Detail of alabaster relief in large panel of *household altar, c. 1560.*

Altersæt (fig. 40), 1668, skænket af Bendix von der Kuhla.¹⁰² *Kalken*, 19,5 cm høj, har sekstunget fod på tilsvarende fodplade. Giverens navn, »Benedictus von der Kvla«, er graveret med versaler på en

af tungen, og derunder ses hans fædre og mødre våbenskjolde (Kuhla og Banner) samt årstallet for donationen: »1668«. På den modstående tunge er en støbt figur af den korsfæstede Kristus, og ved